

Innehåll

Inledning

Del 1 – Så här ser det ut i skolan!

1. Vad händer och har hänt i skolan?
 2. Grundskolan
 3. Gymnasieskolan
 4. Vidare till högre studier
-

Inledning

Vi tycker att skolan är den viktigaste nyckeln till ett samhälle med minskade klassklyftor. Just för att vi ser skolan som en ”nyckel” ställer vi höga krav på den. Alla har vi också egna erfarenheter från skolan och kan på ett eller annat sätt delta i debatten. Vi vill så gärna hitta en lösning där allas behov, möjligheter och erfarenheter tas tillvara. Men när skolan misslyckas med sina mest grundläggande uppgifter som att lära barnen läsa och skriva känner vi en oerhörd besvikelse.

Det har skett stora förändringar i hela den offentliga sektorn de senaste tio åren och kanske har det varit inom skolan som de allra största förändringarna skett. Allt från skolans kommunalisering till ökningen av ”privata” skolor.

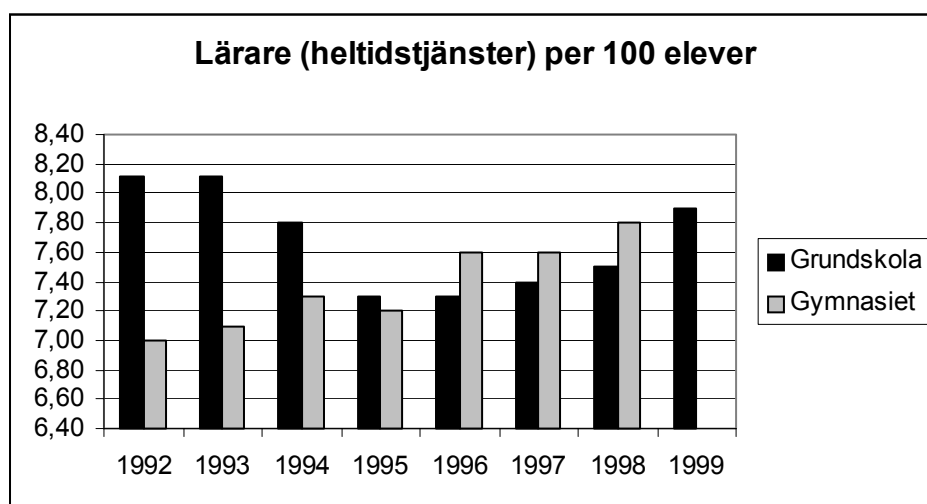
Vår utgångspunkt i den här rapporten är att titta på hur LO-barnen klarar sig i skolsystemet. Vi har valt att dela upp rapporten i två delar. I första delen går vi igenom statistik över hur LO- barnen tar sig genom skolan, vad de får för betyg, går de vidare till gymnasiet och vilken gymnasieutbildning eller högre utbildning. I andra delen har vi valt att göra några nedslag i aktuella skolfrågor som hur barnen trivs i skolan, föräldrars kontakt med skolan , avgifter i skolan, betyg och flickor och pojkar i skolan.

DEL 1. SÅ HÄR SER DET UT I SKOLAN

1. Vad händer och har hänt i skolan?

Det hade känts mest naturligt att ta en kronologisk väg genom skolans värld – att börja i grundskolan och tåga vidare fram till högskolan. Men det går inte att dyka ned i betygsresultat i grundskolan eller urval till gymnasieskolan innan man tittar på förutsättningarna i skolan idag och en del av de stora förändringar som skett de senaste tio åren.

Liksom andra kommunala verksamheter har skolan under 1990-talet genomfört stora besparingar. Inom skolan har också den kraftigaste decentraliseringen skett i och med kommunaliseringen av skolan år xx. Det kanske tydligaste måttet på de nedskärningar kan vi se i diagrammet nedan som visar antalet lärare per 100 elever.¹

Diagrammet ovan visar hur antalet lärare på 100 elever förändrats under 1990-talet. I grundskolan sker en ganska kraftig minskning av antalet lärare på 100 elever i mitten av 1990-talet för att öka igen i slutet. Antalet lärare i grundskolan i förhållande till antalet elever kommer dock inte upp till samma nivå som tidigare. I gymnasieskolan däremot kan vi se att antalet lärare ökat i stort sett under hela 1990-talet (endast statistik till 1998).

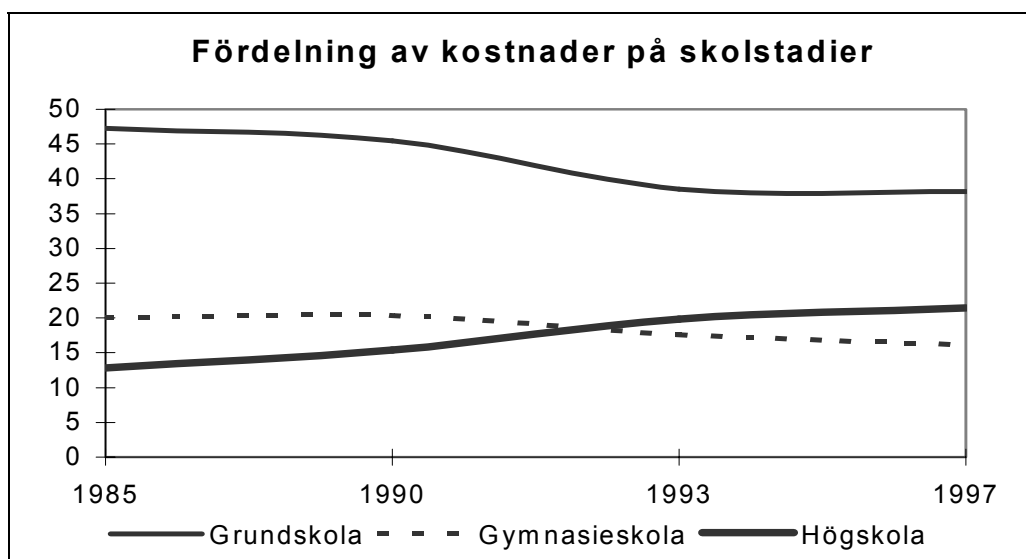
Vi ser i diagrammet nedan att trots att de offentliga utbildningskostnaderna som andel av BNP ökat från cirka tre till sju procent från början av 1970-talet fram till nu har ”grundutbildningen” fått en mindre andel². I diagrammet nedan kan vi se att kostnaderna för grundskolan har minskat med ungefär lika mycket som kostnaderna för högskolan har ökat. Det är oroväckande att kostnader för grundskolan minskar med 9 miljarder³ med tanke på att det är i grundskolan basen för det fortsatta lärandet läggs

¹ Skolverket

² Statistisk årsbok

³ LO 2001 april - Resa i första klass

och det är också här som många elever tappar studiemotivationen. Eftersom det skiljer mellan kommunala och statliga medel är denna bild dock inte heltäckande.

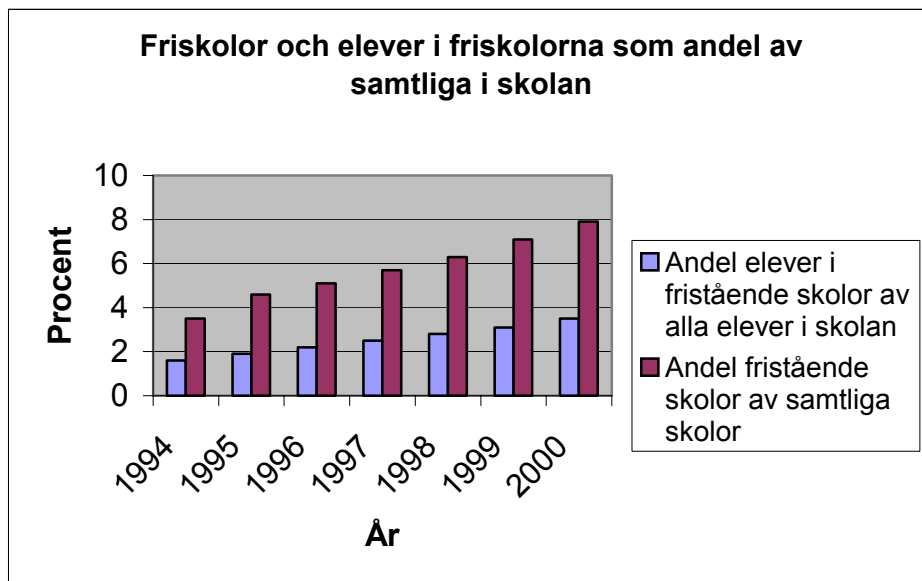
Införandet av skolpengsystemet banade vägen för en av de riktigt stora förändringarna i skolan – nämligen framväxten av fristående grundskolor. *Xxxx Vad är egentligen skolpeng – beslut??*

Det finns hos medborgarna ett starkt stöd för rätten att välja skola till sina barn. Det handlar ju inte bara om att välja bort från den kommunala skolan utan lika mycket att kunna välja en annan kommunal skola. Här uppstår dock svårigheten att till de populära kommunala skolorna gäller närhetsprincipen – så de skolorna kan ingen förutom de boende i området välja.

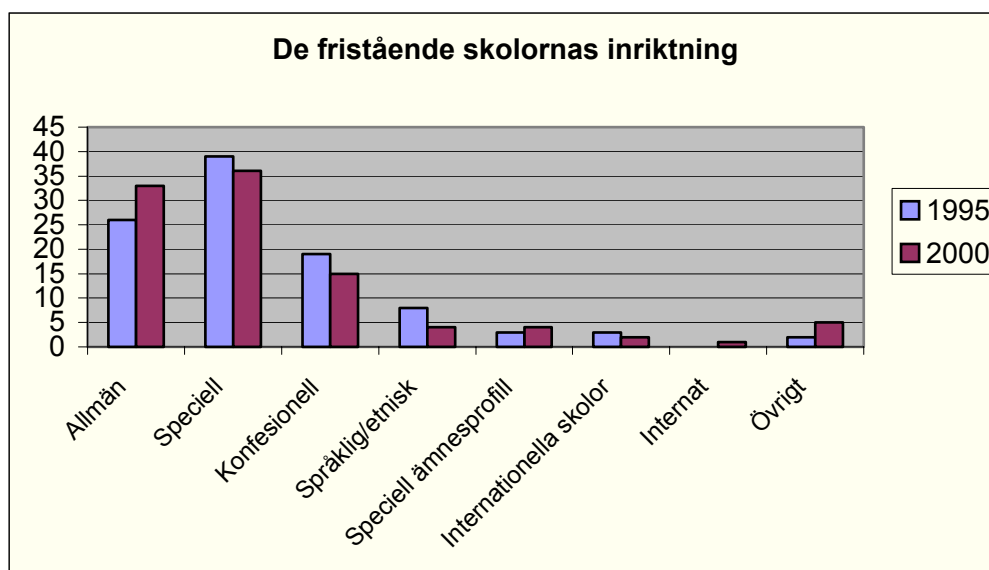
Ett problem med skolpengsystemet är att det inte är konkurrensneutralt. De fristående har lägre kostnader per elev. De har också stora möjligheter att optimera elevantalet, medan de kommunala skolorna alltid måste ta emot barnen och upprätthålla en buffert för det och det kostar naturligtvis skolan pengar.

Nedan kan vi se att under 1990 talet har antalet fristående grundskolor mer än fördubblats och antalet elever har ökat från 13 689 elever till 35 175 elever.⁴ Läsåret 1999/2000 var antalet elever i fristående grundskolor cirka 3,4 procent av det totala antalet elever i grundskolan. Andelen är något högre i lägre årskurser.

⁴ Skolverkets uppföljningsdata 1996 & Barnomsorg och skola i siffror 1997-2000

Till en början när friskolorna dök upp var den allmänna uppfattningen att det fanns en efterfrågan på alternativ pedagogik i skolan. Skolformer som Montessori och Waldorf dominerade i debatten. Nu kan vi se att det är den allmänna inriktningen som växer.⁵

De huvudmän som driver skolorna har också ändrats under 1990-talet. Andelen huvudmän som är organiserade som bolag ökade från 4 procent 1991/92⁶ till 30 procent 1999. Det som framförallt minskade var skolor som drevs som ideella föreningar. Utvecklingen av friskolor tycks ha gått från Montessoriskola driven i ideell förening till skola driven i aktiebolaget Bure med allmän inriktning.

⁵ Skolverkets rapport 108 & Barnomsorg och skola i siffror 2000

⁶ Skolverkets rapport nr 108 1996 och fristående grundskolor 1999

2. Grundskolan

Grundskolan är en sammanhållen utbildningsform. Med några undantag så läser alla elever samma ämnen. De val som står till buds är dels typ av skola -fristående eller kommunal - och därutöver ett språkval och ett ämnesval.

Om vi börjar med att titta på hur eleverna- eller föräldrarna- väljer skola.

Typ av grundskola för elever födda 1981 och efter föräldrarnas högsta utbildningsnivå.⁷

Skola	Bortfall	Folk-skola	Grund-skola	Två-årig gymn.	Tre-Årigt gymn.	Kort högskole utb.	Lång högskole utb.	Forskar-utb	Tot.
Kommunal	96,8	99,2	99,1	99,3	98,6	98,3	96,4	93,1	98,2
Fristående	3,2	0,8	0,9	0,7	1,4	1,7	3,6	6,9	1,8

Fet stil markerar att gruppen är överrepresenterad.

För det första så vet vi ju att de allra flesta barn går i kommunala skolor. Men det är ändå intressant att uppmärksamma de skillnader som finns mellan kommunala skolor och fristående skolor. Vi kan av tabellen ovan se att det är barn till föräldrar med lång högskoleutbildning och forskarutbildning som är överrepresenterade i fristående skolor. Utbildningsnivån hos föräldrarna är högre i fristående skolor. Två tredjedelar av eleverna i årskurs 9 har minst en förälder med eftergymnasial utbildning i fristående skolor mot 40,7 procent i alla kommunala skolor och 45,7 procent i de kommuner där det också finns fristående skolor. Även föräldrarnas disponibla inkomster är högre i fristående skolor är i kommunala. Det finns också en svag överrepresentation bland flickorna, det är 1,9 procent av flickorna som går i friskolor mot 1,7 av pojkarna.

Avgångsbetyg från grundskolan för elever födda 1981 utifrån föräldrarnas högsta utbildningsnivå⁸

	Ingen uppgift om utb.	Folk-skola	Grund-skola	Två-årig gymn.	Tre-Årigt gymn.	Kort högskole utb.	Lång högskole utb.	Forskar-utb	Tot
Inga betyg	4,8	0,9	0,7	0,5	0,6	0,7	1,4	2,7	0,9
0-2,4	27	25,9	27,7	20	11,6	7,7	4,3	1,5	14,2
2,5-2,9	21,9	25	24,7	23,4	18,7	14,7	9,1	5,4	18,1
3-3,4	23,5	26,8	26,7	29,1	29,6	28,6	23,1	17,4	27,2
3,5-3,9	14,2	15,2	13,9	18,7	24,5	28,2	30	29,3	23
4-4,4	6,4	5,3	5,1	6,9	12,2	15,8	23,3	26,9	12,7
4,5-5	1,1	0,5	0,8	1,4	2,6	4,2	8,8	16,7	16,4

Fet stil markerar att gruppen är överrepresenterad.

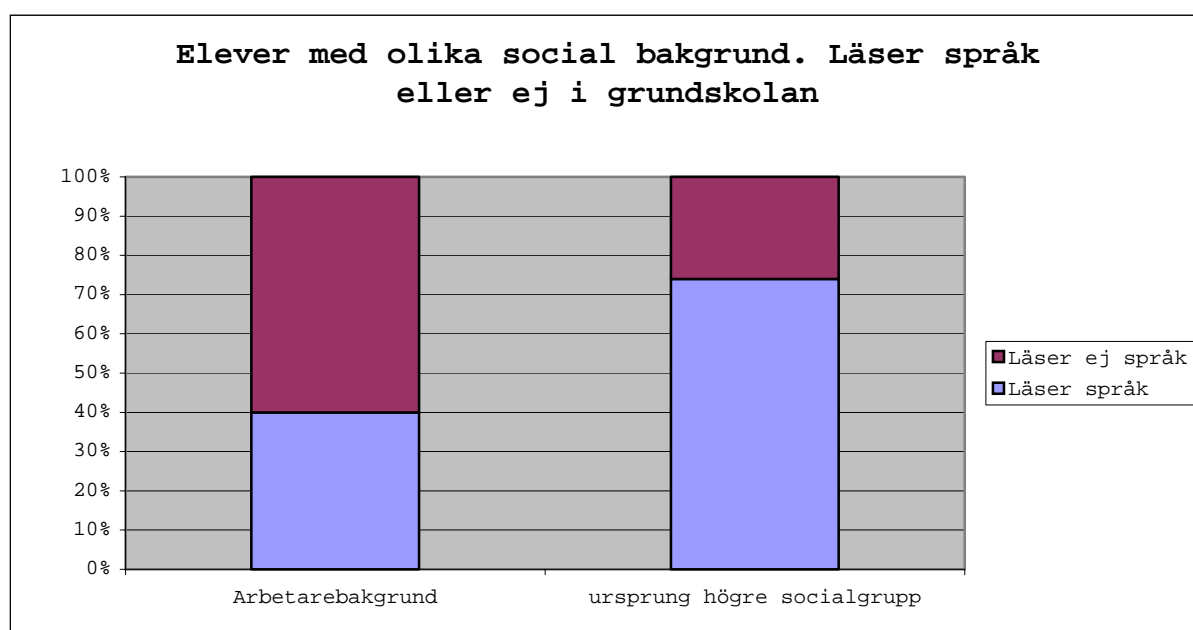
⁷ SOU 2000:39 Skolan under 1990-talet, s43

⁸ SOU 2000:39 Skolan under 1990-talet, s47

Om vi tittar närmare bakom betygen ovan från en studie i Valfärdsbokslutet ser vi att det är tydligt att betygen varierar med socialt ursprung. Ju högre social status ju högre betyg. I de högre klasserna har vart tredje barn ett betyg på mellan 4-5 jämfört med vart tionde barn till föräldrar i lägre medelklass och arbetarklass.⁹

Här ska kompletteras med en studie från Göteborgs universitet om betyg från grundskolan från ett antal årskullar – indelat efter socioekonomisk bakgrund. Kommer efter påsk.

Vi kan i diagrammet nedan se att elevernas val av tillvalsämnen följer samma mönster som vilka som har de högsta betygen.

Den högre klassens barn läser språk i högre grad än andra. 74 procent av alla elever med ursprung ur en högre klass har läst språk, vilket kan jämföras med mindre än 40 procent av barn från arbetarklassen

Om vi fortsätter och titta på betyg kan vi också se en skillnad mellan fristående skolor och kommunala skolor.

Avgångsbetyg från grundskolan för elever födda 1981 utifrån föräldrarnas högsta utbildningsnivå¹⁰

	Kommunal grundskola	Friskola i grundskolan	Total
Inga betyg	0,4	32,8	0,9
0-2,4	14,3	4,5	14,2
2,5-2,9	18,2	8,3	18,1

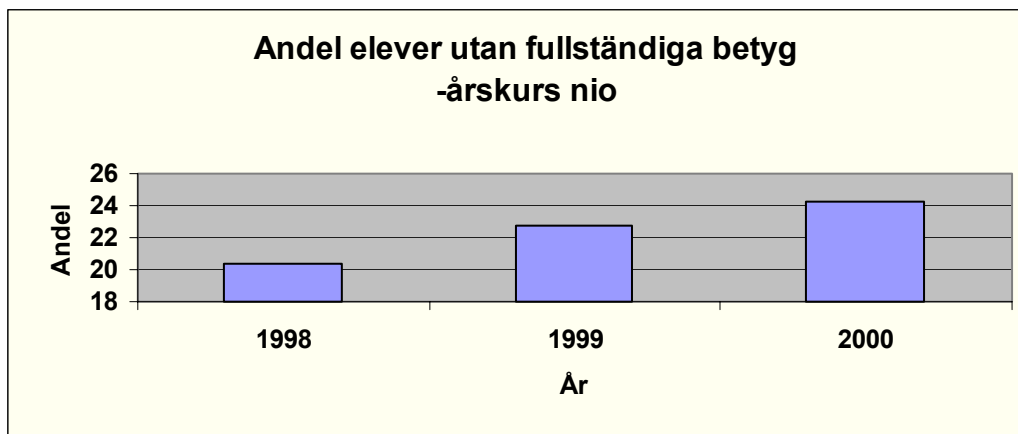
⁹ SOU 2000:39 Skolan under 1990-talet, s44

¹⁰ SOU 2000:39 Skolan under 1990-talet, s47

3-3,4	27,4	18,3	27,2
3,5-3,9	23,2	15,7	23
4-4,4	12,7	13,4	12,7
4,5-5	3,7	6,9	3,7

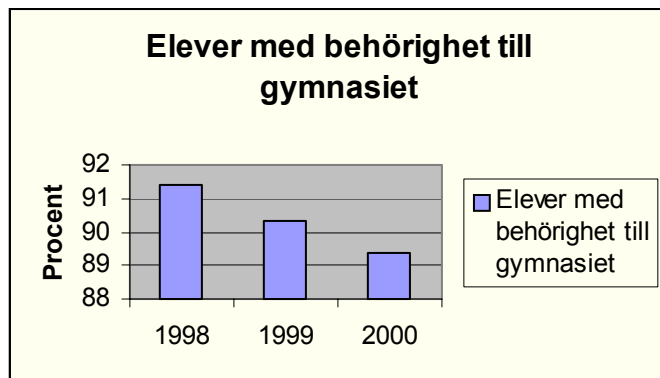
Att friskoleelever verkar ha högre betyg än andra beror dels på att friskolorna rekryterar större andelar elever ur grupper som har högre betyg och att elever i andra kategorier lyckas bättre i friskolor med högre betyg. Vad menas med "att elever i andra kategorier lyckas bättre i friskolor med högre betyg" – jo att i en grupp med många duktiga så leder det till ännu fler "duktiga". Det är ett reellt hot mot den kommunala skolan att alla "duktiga" elever försvinner.

Ett annat mått på vad som kommer ut från grundskolan är hur stor andel som man kan säga inte "klarar sig".

Våren 2000 gick fler elever än tidigare ut nian utan godkänt i ett eller flera ämnen, det skedde en ökning från lite drygt 20 procent som inte hade fullständiga betyg till drygt 24 procent.

Under samma period ökade eleverna med mycket väl godkänt lika mycket – men det allvarliga är ju de elever som inte får fullständiga betyg. Också ämne för ämne har resultaten i hela riket försämrats. År 2000 var det hela 6,8 procent som inte fick godkänt i matematik, 4 procent fick inte godkänt i svenska och 5,7 procent fick inte godkänt i engelska. Detta innebar också att elever med behörighet till gymnasieskolan minskade från 91,4 procent 1988 till 89,4 procent 2000. Över 10 000 elever var inte godkända att börja i gymnasiet – det var en ökning med 2000 elever jämfört med året före.

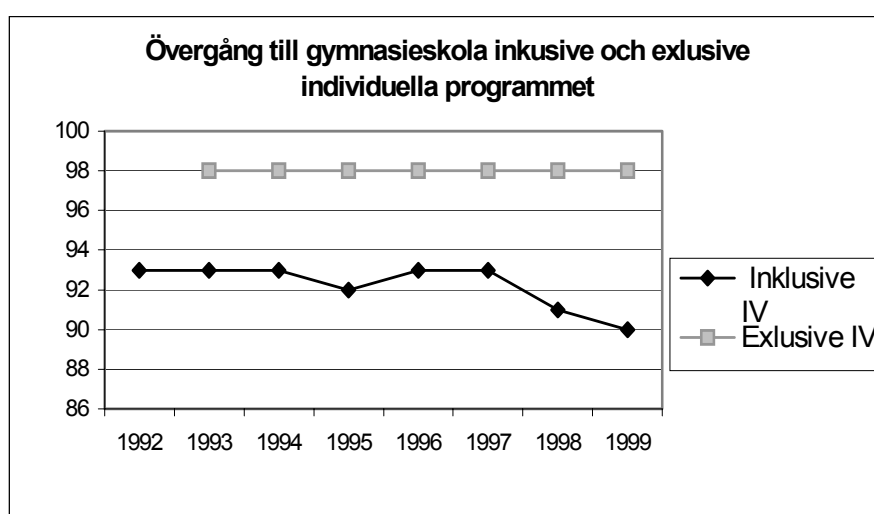
Det är tre saker som är särskilt värda att fundera över inom grundskolan:

1. Att antalet elever som saknar fullständiga betyg från grundskolan ökat och därmed inte har behörighet till gymnasiet.
2. Att betygen fortfarande är så knutna till klassbakgrund
3. Att friskolorna har lett till en ökad segregation

3. Gymnasieskolan

En målsättning med den nya gymnasieskolan är att den ska vara öppen för alla. Att i princip alla går vidare till högre utbildning kan ur ett utbildningspolitiskt perspektiv ses som oerhört framgångsrikt. I debatten här vi ofta att idag går 98 procent av eleverna på gymnasiet och det är svårt att få ihop när vi vet att cirka 10 procent av eleverna saknar behörighet för att komma in på gymnasiet!

Medelbetyg i årskurs nio är det mest avgörande för om en går vidare till gymnasiet eller inte. I en studie från Valfärdsbokslutet visar man att de som saknar medelbetyg går hela 12 procent inte vidare inom två år vilket kan jämföras med 0,3 procent bland de som har betyg högre än 4,4.¹¹

Men bakom framgången ”att alla går vidare” döljer sig det individuella programmet (IV) i gymnasieskolan. Tanken med IV är att erbjuda en individuellt anpassad studiegång för i första hand elever som har svårt att hitta en plats på de nationella programmen. Hur stor andel som går på IV diskuteras och beror på hur man mäter. Men läsåret 1990/99 var det 13 procent som gick på IV av alla som läste årskurs ett. En knapp tiondel av de 13 procenten gick på introduktionskurser för invandrare.

Bland pojkar med ursprung i lägre arbetarklass ”väljer” 16 procent IV-programmet - det vanligaste valet i denna grupp. Bland flickor från samma grupp är det 13 procent som ”väljer” IV-programmet och det är därmed det näst vanligaste valet¹².

Tanken med IV-programmet är att förbereda för ett ”vanligt” gymnasieprogram. Resultatet de senaste åren har varit att cirka en tredjedel går vidare till gymnasiet till yrkesförberedande program och bara några procent till studieförberedande program.

¹¹ SOU 2000:39 Skolan under 1990-talet, s49

¹² SOU 2000:39 Skolan under 1990-talet, s55

Av alla elever som slutade högstadiet våren 1988 gick 13 procent av flickorna och drygt 10 procent av pojkarna inte vidare till gymnasiet. De hade lågt socialt ursprung och låga betyg.¹³

Samband emellan socialt ursprung och högstadiebetyg och val av gymnasielinje kan till en del förklaras av betygen men inte helt.¹⁴ Betyg har starkt samband med socialt ursprung. Den ojämna fördelningen av skolkapital, betyg, förstärks av att elever med olika socialt ursprung tenderar att tillmäta olika vikt när de väljer gymnasielinje.

Elever med högre socialt ursprung tenderar att tillmäta betygen mindre vikt. Först när elever från lägre arbetarklassen får de allra högsta betygen så väljer de samma studieförberedande program som de från högre socialgrupper.

Medelbetyg i högstadiet och val av studieförberedande program för pojkar¹⁵

	1988	1988	1998	1998
	Högra klass	Lägre arbetareklass	Högra klass	Lägre arbetareklass
<2,5	3	0	8,6	1,9
2,5-2,9	18	3	34,9	12
3,0-3,4	65	27	66,1	39,4
3,5-3,9	94	72	87,9	71,9
4,0-4,4	97	92	93,1	87,9
>4,4	98	97	94,1	91,4

Betygsframgång och kön de enskilt viktigaste faktorerna till gymnasieval

Här kommer en studie på gymnasieintag i relation till social bakgrund från Göteborgs universitet.

Det naturvetenskapliga programmet hade högsta betygssnitt med 14,1, näst högst Samhällsprogrammet 13,1. Övriga mellan 10,9 –13.

Här kommer en studie på betyg från gymnasieskolan uppdelad på studieförberedande och yrkesförberedande linjer och social bakgrund.

I mitten av 1990-talet precis efter den nya gymnasiereformen sjösatts fanns en jämnare balans mellan elevernas var till studieförberedande program och yrkesförberedande. Det vill säga att även elever med ”høgt socialt ursprung” sökte sig till yrkesförberedande linjer. Vi kan idag se en misstro mot de studieförberedande linjerna och ”høgre” sociala grupper söker sig som tidigare i princip endast till de studieförberedande linjerna.

Samhällsprogrammet har fått en mer heterogen gupp både betygsmässigt och socialt. Till samhälls går idag också de elever som tidigare hade valt en tvåårig ”teoretisk” linje.

¹³ SOU 2000:39 Skolan under 1990-talet, s63

¹⁴ SOU 2000:39 Skolan under 1990-talet, s67

¹⁵ SOU 2000: 39, Skolan under 1990-talet s69

Detta leder till elever av två slag på samhällsprogrammet – en studiemotiverade och en grupp utan samma förutsättningar.

Det naturvetenskapliga programmet har blivit - mer än tidigare elitcerat. De som gick ut från naturvetenskapliga programmet 1995 befann sig 77 procent (xx kvinnor, 68 procent män) på en högskoleutbildning två år senare. Jämföras med yrkesförberedande där endast 7 procent av de avgångna eleverna fortsatt till högskoleutbildning.

Även på gymnasiet har andelen friskolor ökat. Läsåret 1999/2000 var andelen elever i fristående gymnasieskolor knappt fyra procent – det är en ökning från drygt 2 procent fem år tidigare. Av de 60 skolor som fanns årsskiftet 1998/1999 fanns det i Sverige 60 verkamma fristående gymnasieskolor, av dessa var 25 skolor lokaliserade till Storstockholm.

Programutbudet i fristående och kommunala gymnasieskolor skiljer sig åt från programutbudet i de kommunala skolorna. 86 procent av eleverna i fristående gymnasieskolor går på fyra program: specialutformat program, samhällsvetenskapsprogrammet, mediaprogrammet och naturvetenskapsprogrammet. Det kan jämföras med att i kommunala gymnasieskolor går 59 procent av eleverna på de här fyra programmen.

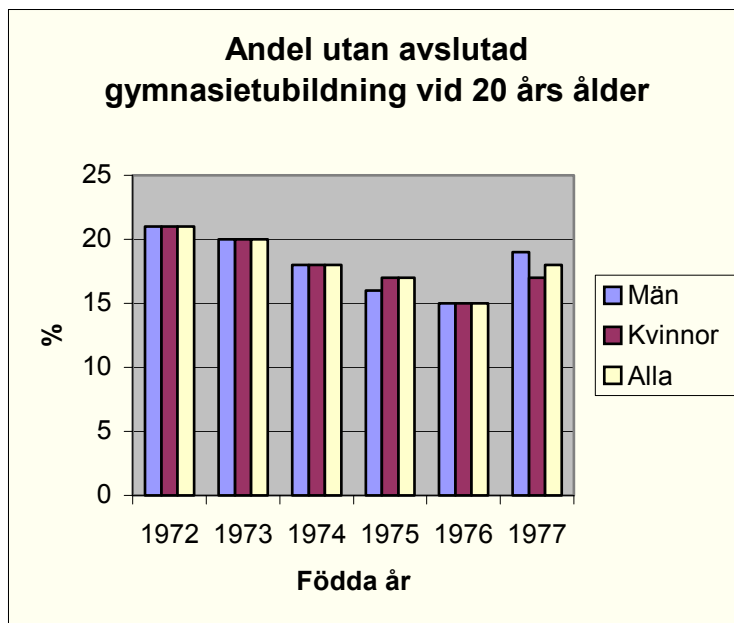
På samma program har i regel elever i fristående gymnasieskolor högre meritvärde från grundskolan, samt föräldrar med högre inkomst och utbildningsnivå. Andelen med utländsk bakgrund är i genomsnitt ungefär densamma om fristående gymnasieskolor jämförs med alla kommunala gymnasieskolor.

Om man tittar på föräldrarnas utbildnings- och inkomstnivå är de högst på naturvetenskaps- och därefter på samhällsvetenskapsprogrammet både i kommunala och fristående gymnasieskolor, men nivåerna är högre i fristående gymnasieskolor än i kommunala.

Eftersom de fristående skolorna inte har det individuella programmet är resultatjämförelser lite vanskliga (som avser läsåret 1997/98):

- ◆ den genomsnittliga betygspoängen var i de kommunala skolorna 12,9, och i de fristående var den 14,7.
- ◆ andel elever som fullföljde linje/program inom 4 år efter påbörjade utbildning var i de kommunala skolorna 73 procent, och i de fristående 83 procent.
- ◆ andel elever med grundläggande behörighet till högskolan var i de kommunala skolorna 83 procent, och i de fristående 94 procent.

Samtidigt som allt fler påbörjar gymnasiet finns också tecken på att andelen som avslutar gymnasiet är färre. En av anledningarna kan vara att de elever på yrkesinriktade program har fått svårigheter att klara kursfordran

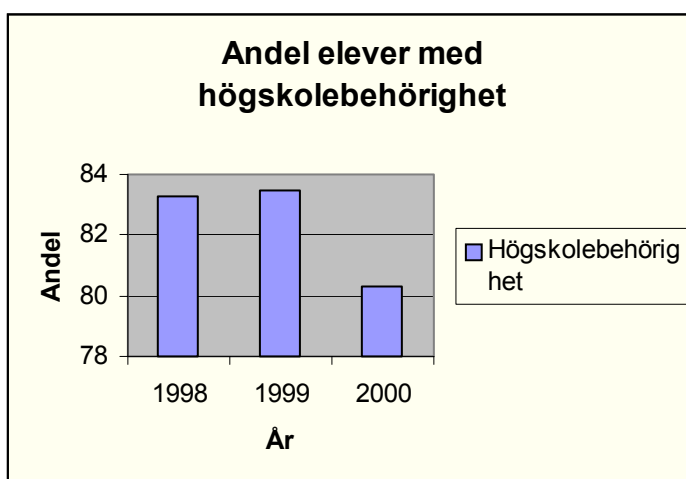

Källa: SOU 2000:39

Det nya betygssystemet har gjort skillnader i prestationer mellan olika grupper tydligare då alla elever på gymnasiekolan är i samma referensgrupp. Det framstår dock som att angeläget att se vad de höjda kraven på teoretisk kunskap har för sådant som självförtroende och utvecklingen inom andra kompetensområden.

I gymnasieskolan har andelen elever med slutbetyg ökat från 79 procent 1999 till 83 procent våren 2000¹⁶.

Även om andelen elever med slutbetyg ökade något mellan åren så lyckades färre elever år 2000 få behörighet för högskolestudier kan vi se i diagrammet nedan.

¹⁶ Skolverket, Barnomsorg och skola i siffror 2002, del 1

Våren 2000 skaffade sig 80,3 procent av eleverna i gymnasieskolan högskolebehörighet medan 83,5 procent fick behörighet våren 1999. Andelen med högskolebehörighet minskade på alla program. Högst var den på naturvetenskapliga programmet med 89 procent och lägst på fordons-, handels o. administrations-, och industriprogrammen där den var 64 procent.

Detta med högskolebehörighet är en liten schimär då högskolor och universitet sätter upp egna regler , vilket i praktiken kräver en högre nivå än allmän behörighet. Det har visat sig att den enda linje där man tar emot från de studieförberedande linjerna med allmän behörighet är förskolelärlinjen. *Kolla källa.*

4. Vidare till högre studier

En av tankarna med den nya gymnasieskolan var att alla som gick gymnasiet skulle få behörighet till högskolan. Så blev det inte. Dels innebär inte de yrkesförberedande linjerna i praktiken att man kan gå in på högskolan och dels värderas inte det man presterar i gymnasieskolan särskilt högt vid intagningen till högre studier.

Det som vi idag kan se som mycket positivt är att den sociala snedrekryteringen till högre studier har minskat- De senaste undersökningarna tyder nu på att andelen studenter från arbetarhem har ökat.¹⁷ Andelen högskolenybörjare från arbetarhem har ökat från 20 till 24 procent, samtidigt som andelen från högre tjänstemannahem minskat från 32 procent till 27.

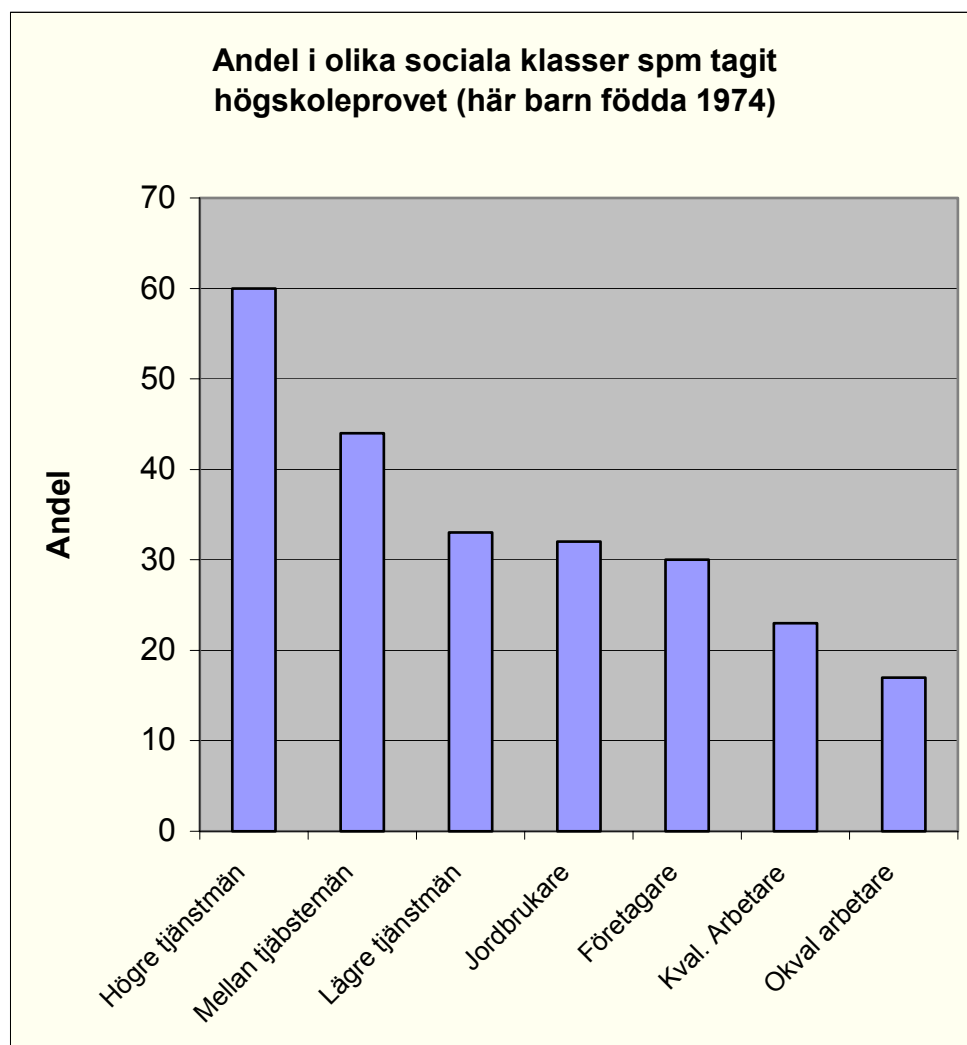
Trots ökningen kvarstår den sociala snedrekryteringen. Om rekryteringen skulle motsvara fördelningen i befolkningen skulle 35 procent komma från arbetar hem och knappt 20 procent från högre tjänstemannahem. Dessutom är skillnaden mellan fördelningen mellan olika utbildningar stor. På läkarutbildningen kommer endast 10 procent från arbetarhem medan inom utbildningar i sociala omsorg, förskolelärare och fritidspedagoger är det 35 procent som kommer från arbetarhem.

Då högskoleprovets gjordes om 1991 för att omfatta samtliga sökande till högskolan så var en av anledningarna att minska den sociala snedrekryteringen. Innan förändringen, perioden 1977-1990 genomfördes cirka 10 000 prov per år. Under 1990-talet har antal prov per år varit runt 100 000 tagna prov per år, Drygt 70 procent av provtagarna är under 25 år och mer än 40 procent under 20 år.¹⁸

Källa: SOU 2000:39

¹⁷ Aftonbladet 19 dec 2000

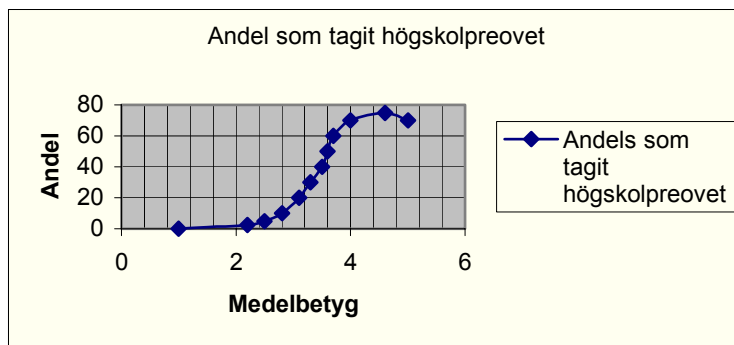
¹⁸ Valfärd och skola, SOU 2000:39 s 175

Figuren ovan visar på ett betydande samband mellan högskoleprovtagande och social bakgrund. Här har vi valt barn födda 1974 men bilden ser likadan ut för alla barn födda runt 1975.

Om man studerar betyg och vilka som gör högskoleprovet finner man också ett mycket starkt samband.¹⁹ Det är de elever med de höga betygen som gör högskoleprovet. Av de med ett betygssnitt på 4,5 gör ca 75 procent högskoleprovet, de med betygssnitt på 4.0 gör cirka 70 procent högskoleprovet medan ser vi med de med betygen runt 3 i snitt är det endast 20 procent som gör högskoleprovet.

¹⁹ Välfärd och skola, SOU 2000:39 s 179

Ska kapa x-axeln vid fem – men vet inte hur man gör!!

Det finns också en betydande skillnad i olika gruppers benägenhet att ta provet flera gånger, ju högre socialgrupp ju fler tillfällen görs provet och män tenderar att göra provet flera gånger. Slutsatsen från välfärdsbokslutet är att högskolereprovet faktiskt ger större socialgruppskillnader än betygen.

Det har under senare år funnits en trend att tillmäta ”ursprungsbetygen” en allt mindre vikt genom alternativa antagningsformer till högskolan. Ett resultat av detta är att unga Komvux-elever har ökat kraftigt – de under 25 år trots att de inte berörts av kunskapslyftet. Mellan 1993/94 och 1998/99 ökade antalet elever på Komvux med 73 procent.²⁰ Diagram s 58.

Under de senaste åren har framförallt ungdomar under 20 år ökat. Läsåret ²¹1998/99 var 15 000 Komvux-elever under 20 år. Bland de unga, yngre än 25 år, hade 62 procent en treårig gymnasieutbildning bakom sig vilket innebär att det är elever som kompletterar sina betyg, antingen för att uppnå en behörighet eller för att höja sina betyg för att bättre kunna konkurrera om högskoleplatserna. Här vore det intressant med socioekonomisk studie.

I en SCB uppföljning²² undersökte man att de födda 1978 som gick på högskolan hade 20 procent läst vid Komvux. Vid höstintagningen 2000 hade 21 procent av de antagna konkurrenskompletterat sina betyg medan 7,3 procent behörighetskompletterat.

Om konkurrenskompletteringen visar samma mönster som högskoleprovet är det mycket som tyder på att de som läser upp sina betyg, gör det flera gånger är grupper med en högre socialgruppstillhörighet.²³ Konkurrenskompletteringen ställer en rad frågor. Enligt ESO-rapporten Utbildningens omvägar kostar denna överdimensionering av komvux-studier samhället ca 1 miljard kronor och dessutom är det ur ett samhällsekonomiskt perspektiv ett slöseri att trots att man klarat en kurs så läses den två gånger – det innebär att samhället går miste om en stor mängd arbetskraft, enligt uppgift 34000 personår 1998/99, en årskull som inte lär sig något nytt!

²⁰ Utbildningens omvägar DS 2000:58 s 58

²¹ Utbildningens omvägar DS 2000:58 s 59

²² Utbildningens omvägar DS 2000:58 s 59

²³ Välfärd och skola, SOU 2000:39 s 189

Andra frågor är vilka samhällsgrupper som konkurrenskompletterar – är det en andra chans för de som inte var mogna under gymnasietiden. Det finns stor anledning att tro att det som konkurrenskompletterar har en hög social bakgrund och att det inte handlar om en andra chans. Dessutom är frågan vad möjligheten att läsa upp betyg innebär för vad man presterar och väljer under gymnasietiden.

Slutsatser

Här är lite klipp - men ska så småningom bli lite slutsatser

Farhågor om att valfriheten leder till segregering har besannats både i svenska och internationella undersökningar²⁴. I konkurrensens logik ligger att välja bort kostsamma elever och försöka locka till sig de mindre kostsamma. Kostsamma är elever med särskilda behov.

Till detta kommer att benägenheten att välja inte är jämt fördelad inom befolkningen, och man prioriterar olika val. Elever i fristående skolor har i högre grad föräldrar med högre utbildning och högre inkomster. Det visar sig att utbildningen är den mest avgörande faktorn både för benägenheten att välja ett annat alternativ än det tilldelade, och förmågan att kritiskt granska alternativen. Inom skolans område är det tydligt att föräldrar med längre utbildning väljer på ett sätt som ökar den sociala segregeringen. De väljer statistiskt "bättre" skolor (oavsett huvudmannaskap), i meningen att de har bättre resultat, större social prestige och mer akademisk inriktning än de som väljs av föräldrar med kortare utbildning.

Utbudet av skolor är också svårt att påverka. Det är i praktiken svårt att lägga ner kommunala skolor som får stort utflöde av elever, eftersom kommunen måste upprätthålla resurser för att täcka elevernas behov om de fristående går i konkurs eller läggs ner. Det är även svårt att få de attraktiva fristående skolorna att expandera. De är oftast små och det är just det som är skolans exklusivitet, att endast ett fåtal av de ansökande eleverna som kan antas, som gör den attraktiv.

Ett argument som ofta anges för konkurrens mellan olika skolor är att de ska leda till en kvalitetshöjning inom systemet som helhet. Hittills har inget visat på detta. I stället har kvalitetsskillnader mellan olika skolor blivit tydligare. Detta sker i strid med välfärdsprincipen om "lika tillgång", det vill säga att alla medborgare, oberoende av ekonomiska resurser, på lika villkor ska få tillgång till sociala tjänster av hög kvalitet.

Utvärderingar av vilka skolor som är bra eller dåliga²⁵ visar på att det viktigaste är skolans inre organisation. Små skolor med tydliga pedagogiska mål och engagerad personal är de som uppnår bäst resultat.

Det finns ett dilemma när man ska ta ställning till frågan om fristående skolor och valfrihet. Å ena sidan innebär ökad valfrihet att föräldrar med bättre resurser att göra "bra" val kommer att gynnas och de andra att missgynnas. Å andra sidan kan en borttagning av valfriheten leda till ett minskat stöd för en solidarisk finansiering av skolan, vilket är den bästa garanten för en likvärdig skola för alla.

Det finns några åtgärder vi anser skulle vara för motverkandet av segregering och ojämlika tendenser:

²⁴ Blomqvist & Rothstein

²⁵ Blomqvist & Rothstein

- Pengar är viktigt! Idag är de fristående skolorna överkompenserade pga. att de inte har samma åtagande som de kommunala skolorna. Höj ersättningen till de kommunala skolorna.
- Stimulerande av variation och nytänkande i utbudet av skolor för att höja kvaliteten och öka alternativen.
- Köerna till skolorna både kommunens skolor och de fristående skolorna ska skötas av kommunen.
- Det krävs också en bättre kvalitetsgranskning från myndigheterna. Det handlar bland annat om frågan om avgifter ska tillåtas och i så fall om deras storlek och om graden av offentlig insyn och kontroll av fristående skolor och om sanktionsmöjligheter.

Under de senaste åren har framförallt ungdomar under 20 år ökat. Läsåret ²⁶1998/99 var 15 000 Komvux-elever under 20 år. Bland de unga, yngre än 25 år, hade 62 procent en treårig gymnasieutbildning bakom sig vilket innebär att det är elever som kompletterar sina betyg, antingen för att uppnå en behörighet eller för att höja sina betyg för att bättre kunna konkurrera om högskoleplatserna. Här vore det intressant med socioekonomisk studie.

Andra frågor är vilka samhällsgrupper som konkurrenskompletterar – är det en andra chans för de som inte var mogna under gymnasietiden. Det finns stor anledning att tro att det som konkurrenskompletterar har en hög social bakgrund och att det inte handlar om en andra chans. Dessutom är frågan vad möjligheten att läsa upp betyg innebär för vad man presterar och väljer under gymnasietiden.

Det finns också en betydande skillnad i olika gruppers benägenhet att ta provet flera gånger, ju högre socialgrupp ju fler tillfällen görs provet och män tenderar att göra provet flera gånger. Slutsatsen från välfärdsboksutredningen är att högskolereprovet faktiskt ger större socialgruppskillnader än betygen.

Vad menar vi med pedagogik? National Encyklopedin börjar med att definiera den som ”vetande och metoder som tillämpas i uppfostran och undervisning. Traditionellt har specialpedagogik varit en angelägenhet för friskolan. De flesta av friskolorna finns i storstadsregionerna. Numera provar den kommunala skolan också olika pedagogiska metoder. Medan det normalt är friskolans hela verksamhet som kännetecknas av någon form av specialpedagogik så är det bara utvalda klasser i den kommunala skolan som ofta får testa en annorlunda metod.

Många av modellerna/metoderna som direkt eller indirekt påverkar elevens inlärning och personliga utveckling präglas av Montessorimetoden. Ansvar, frihet, engagemang och självkänsla är några centrala begrepp i de olika modellerna. De flesta kräver samverkan mellan föräldrar, skolpersonal, elever och till och med andra parter i samhället som t ex näringslivet. Koalaty Kid (kvalitetsverktyg i klassrumsarbetet kallas heter i vissa sammanhang) är ett exempel på en sådan metod som länge provats i olika

²⁶ Utbildningens omvägar DS 2000:58 s 59

skolor i USA och i andra länder världen över. I Sverige har några skolor använt sig av den.

Förutom Montessoripedagogiken tillämpas även den så kallade portfoliomethodiken och informationstekniken i olika friskolor. I den kommunala skolan förekommer delar av vissa metoder eller inslag av en viss pedagogik i enstaka klasser/årskurser.

